

Д.А. Нургалиева¹, Л.А. Аметова²

¹педагогика ғылымдарының кандидаты, мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының аға оқытушысы, Педагогика және психология институты

²мектепке дейінгі білім беру және әлеуметтік педагогика кафедрасының 6М010100-Мектепке дейінгі оқыту және тәрбие мамандығының 2 курс магистранты

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРДЫҢ АДАМГЕРШІЛІК САПАЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Жалпы мектепке дейінгі мекемелерде балалардың ой-өрісін, санасына туған тіліне, халқына деген сүйіспеншілігі мен мақтаныш сезімін ұялатып, қиялдарын қанаттандыру, ұлттық рухты бойларына сіңіру, ана тілі мен Отанына, тарихы мен мәдениетіне деген сезімдерін қалыптастыруда қазақ халық ауыз әдебиетінің орны ерекше.

Бұл мақалада жас ұрпақты тәрбиелеу процесінде адамгершілік тәрбиесі өзекті мәселелер ретінде қарастырылады. Бала бойындағы адамгершілік тәрбиесінің дамуында халық ауыз әдебиетінің маңыздылығы баяндалады. Халық ауыз әдебиетінің түрлері арқылы бала бойындағы адамгершілік сапаларды қалыптастырудың жолдары көрсетіледі.

Кілт сөздер: тәрбие, бала тәрбиесі, рухани даму, адамгершілік, адамгершілік сапа, адами құндылық.

Нургалиева Д.А. ¹, Аметова Л.А. ²

¹кандидат педагогических наук, ст.преподаватель кафедры «Дошкольного образования и социальной педагогики» Института Педагогики и Психологии,

²магистрант 2 курса 6М010100-Дошкольное обучение и воспитание кафедры «Дошкольного образования и социальной педагогики»

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УСТНОГО НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА В ФОРМИРОВАНИИ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

Казахский фольклор занимает особое место в общеобразовательных дошкольных учреждениях в развитии мышления, сознания, любви и гордости за своих детей, их воображения, национального духа, формирования родного языка, родины, истории и культуры.

В данной статье излагается значение фольклора в развитии нравственного воспитания ребенка. Через устную народную литературу будут показаны пути формирования нравственных качеств у детей.

Ключевые слова: воспитание, воспитание детей, духовное развитие, гуманность, нравственные качества, общечеловеческие ценности.

D.A. Nurgalieva¹, L.A. Ametova²

¹ Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Preschool Education and Social Pedagogy of Institute of Pedagogy and Psychology,

² undergraduate student of the 2 grade 6M010100–Preschool training and education of the department "Preschool education and social pedagogy"

THE IMPORTANCE OF THE USE OF ORAL FOLK ART IN THE FORMATION OF THE MORAL QUALITIES OF OLDER PRESCHOOLERS

Abstract

Kazakh folklore occupies a special place in pre-school educational institutions in the development of thinking, consciousness, love and pride for their children, their imagination, national spirit, the formation of their native language, homeland, history and culture.

In this article, the moral education of the younger generation is considered as an urgent problem. The value of folklore in the development of moral education of the child. The legacy inherited from our ancestors is regarded as an educational tool. The ways of formation of human qualities in a child are expressed through types of folklore.

Keywords: education, parenting, spiritual development, humanity, moral qualities, human values.

Қазіргі заман талабына сай, жан-жақты дамыған қоғам мүшесін тәрбилеуде адамгершілік ұғымының мәні зор. Рухани-адамгершілік тәрбиесі өзіндік сананы дамытуға жағдай жасауды, жеке тұлғаның әдеп ұстанымын, оның қоғам өмірінің нормалары мен дәстүрлерімен келістірілетін моральдық қасиеттерін және бағдарларын қалыптастырады. Баланың ішкі жан дүниесіне әсер ету барысында, оның тұлғалық сапаларының жетілуіне және қалыптасуына ықпал жасайды.

Осы тұрғыда алғанда, бала бойындағы адамгершілік тәрбиесінің дамуына халық ауыз әдебиетінің маңызы зор. Себебі адам жаратылысына тән басқа да қасиеттер сияқты, психикалық құбылыстар мен өзгерістер де тарихи-әлеуметтік мәнге ие. Яғни балбөбек шақтан қарттыққа дейінгі аралықта алуан кейіпке түсетін адам психикасында қоғамдық-тарихи өмірдің, әлеуметтік ортаның ықпалы аса үлкен. Өйткені адамның психикалық әрекеттері туа-бітті пайда болмайды, тарихи жағдай, қоршаған орта, берілген тәрбие арқылы айқындалады.

Жас бала да белгілі бір кезеңдегі нақты қоғамдық ортада, әлеуметтік қарым-қатынастар арасында өмір сүреді, сол ортаға тән заттар әлеміне ортақтасады, өзінен үлкендердің тәжірибесінен үйренеді, білімін игереді. Өзгелермен алуан сипаттағы қарым-қатынас барысында қарапайым тілдік қолданыс-тардан бастап, әр текті бейнелеу амалдарына дейін қамтитын ақпарат алмасудың, байланыс жасаудың түрлі құралдары мен тәсілдерін пайдаланады. Аталмыш құралдар мен тәсілдерді меңгеру бала психикасының жетілуіне де әсер етеді. Уақыт дамуына ілесе, бала адамзат тәжірибесінде жинақталған құндылықтарды тануға, қажетіне асыруға қалыптасады.

Бұл ретте қабылдау, елестету, қиялдау, ойлау, есте сақтау, т.с.с. әрекеттерден құралатын бала психикасын қалыптастыруға, жетілдіруге айрықша ықпал етуге қабілетті сөздің, әсіресе бейнелі сөздің, алар орны аса маңызды. Себебі бейнелі сөз

бала психикасын қасаң көріністерді қаз-қалпында сақтап қалуға емес, жанды әрекеттер жасай білуге баулиды. Демек, бейнелі сөз бала психикасына әсер ету арқылы оның дүниетанымын жетілдіруге бағытталған нақты мақсатқа қызмет еткен жағдайда ғана бала өмірінде шешуші рөл атқармақ. Бұл тұрғыда балалар поэзиясы адам тәрбиесінде, әсіресе, балалардың психикалық дамуын жетілдіруде аса қуатты құрал екендігі шүбәсіз.

Сондықтан баланы эмоциялық-сезімдік әсері жоғары көркемдік-шығармашылық әрекеттер негізінде тәрбиелеуге ден қойған абзал. Бұл тұрғыда Л.С. Выготскийдің эмоциялық әсердің маңызы жайында айтқан: “Эмоциональные реакции оказывают существеннейшее влияние на все формы нашего поведения и моменты воспитательного процесса. Хотим ли мы достигнуть лучшего запоминания со стороны учеников или более успешной работы мысли – все равно мы должны позаботиться о том, чтобы и та и другая деятельность стимулировалась эмоционально. Опыт и исследование показали, что эмоционально окрашенный факт запоминается крепче и прочнее, чем безразличный. Всякий раз, как вы сообщаете что-нибудь ученику, позаботьтесь о том, чтобы поразить его чувство. Это нужно не только как средство для лучшего запоминания и усвоения, но и как самоцель...” [1, 140], – деген пікірінің ғылыми негізділігі назар аудартады. Ал дәл осы мақсатта халық ауыз әдебиетінің, соның ішінде тақпақ, санамақтың бала тәрбие-сінде, баланың бойын адамгершілік қасиет сапаларды қалыптастыруда мүмкіндігі аса мол.

Баланың бойында адамгершілік сапаларын қалыптастыруда халық ауыз әдебиетінің орны ерекше. Халық ауыз әдебиеті – ұлттық мұра, сарқылмас бай асыл қазына. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәрбиеленушілерін халық ауыз әдебиетінің үлгілерімен таныстырып, олардың өмірін байыта түсу тәрбиешілердің міндеті болып саналады. Қиял дүниесінен туған ғажайып оқиғалы ертегілер, батырлар жыры, өмір тәжірибесінің қысқаша қорытындысы – мақал-мәтелдер, ойға түрткі салатын сыр сандықты жұмбақтар, қиыннан қиыстырылған тақпақ, санамақ, жаңылтпаштар – бәрі де балалар бақшасында кеңінен қолданылады [2].

Халық ауыз әдебиетінің туындыларымен тәрбиелеу – балалық кезеңнің өне бойына үзіліссіз жүргізілуге тиісті, сан салалы, күрделі процесс.

Мектепке дейінгі ересек топ балаларына ұсынылатын халық ауыз әдебиетінің туындылары, олардың жас ерекшелігіне негізделі, нақты да жеңіл тілмен жазылған, күнделікті тірліктен етене таныс қарапайым заттар мен құбылыстарды суреттеуге арналған шағын көлемді тақпақтардан басталып, табиғат пен адам жаратылысының тылсым әлеміне біртіндеп бойлата беретін, тілдік қолданысында бейнелілік басым келетін күрделі жанрларға ұласуы, нәтижесінде бөбектердің әсершіл сезімге негізделген танымдық әрекеті біртіндеп балалардың саналы қабылдауына бағытталған танымдық әрекетке айналуы қажет. Бұл – халық ауыз әдебиет мұраларының шағын жанрларынан күрделі жанрларына дейінгі аралықтағы шығармалардың эстетикалық-танымдық мүмкіндіктерін ұтымды пайдалану арқылы заттарды немесе түр-түстерді ажырата атаудан басталатын балалардың қарапайым таным әрекетін олардың есею кезеңдеріне орайластыра, біртіндеп жетілдіру нәтижесінде дерексіз ойлау, елестету, салыстыру, ой қорыту сияқты психикалық құбылыстар негізінде іске асатын күрделі танымдық әрекеттер деңгейіне көтеріледі.

Баланың ой-санасы неғұрлым жоғарылаған сайын, оның өзара салыстыра алатын танымдық объектілері, деректі-дерексіз ұғым-түсініктері де соғұрлым кеңейе түседі. Себебі – бала өмірінің алғашқы кезеңіндегі ұғым-түсінік қандай да бір құбылыстың жекелеген айрықша белгілеріне ғана негізделсе, есею кезеңіндегі ұғым-түсінік сол құбылыстың бұрыннан таныс жекелеген белгілерін өзара

байланыстыра көруге, нәтижесінде оның біртұтас қасиетін жинақтай тануға бейімделеді.

Халық ауыз әдебиетінің, соның ішінде тақпақ жаңылтпаш бала өмірінің қай кезеңіне арналса да, ең басты тәрбиелеушілік мақсат бала бойында өзіндік “Мен” түсінігін қалыптастыруға, яғни баланы өзіне өзі сын көзімен қарай білуге, жетістіктері мен кемшіліктерін көре білуге, соған сәйкес, өзін өзі дамытуға ынталылығын арттыру болып табылады. Өзіндік “Мен” түсінігінің қалыптасуы баланы қоғамдық-әлеуметтік ортадағы өз орнын алдын-ала айқындауға, сол негізде өзін өзі жетілдіруді көздеген танымдық-білімдік, тәжірибелік ізденістерін жүйелі іске асыруға жол ашады. Өйткені таным дамуына тән жалпы заңдылықтардың бірі баланың өз айналасындағы құбылыстардың сыр-сипатын танып-білуге деген белсенді құштарлығымен тығыз байланысты. Демек, мектепке дейінгі ересек топ балаларының тақпақ, жаңылтпашты жаттау барысында өзінің дүниетанытушылық мақсатына сонда ғана қол жеткізе алады.

Баланың жан дүниесіндегі психикалық құбылыстар, негізінен, үлкендердің ықпалымен болатындығына ден қойсақ та, балалардың өз бойындағы биологиялық-психологиялық өзгерістердің әсерін де жоққа шығаруға болмайды. Балаларды тақпақ жаттауға баулудың нәтижелілігіне қол жеткізуде көркемдік-шығармашылық шеберліктің болуы ғана жеткіліксіз, сонымен бірге белгілі деңгейде педагогикалық-психологиялық білім негіздері де қажет. Ал бұл жағдай шығармашылық процесінде балалардың жас ерекшелігіне зейін аударуды қажет етеді.

Жалпы алғанда, адам баласының әрбір жасы психикалық дамудың айрықша бір кезеңдері болып табылады да, оған тән сипаттар аталмыш кезеңдегі адам болмысына тән алуан қырлы өзгеріс-құбылыстар арқылы айқындалады. Жас алмасуын балаларға байланысты алып қарастырсақ, жас кезеңдерінің бірінен екіншісіне өту барысында алғашқы кезеңдерде беймәлім болған жаңа ұғым-түсініктер пайда болады, сонымен қатар баланың психикасы да, әрекет түрлері де өзгеріске ұшырап, жаңа сипаттар иеленіп отырады. Бала жасының әр кезеңін баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас дамуындағы өзгеріс деңгейі мен бала меңгерген білім-түсініктердің, іс-әрекет тәсілдерінің, сондай-ақ, қабілеттіліктің даму деңгейі арасындағы байланыс белгілейді.

Бала бойындағы өзгерістер мен олардың себептерін саралауға бағытталған ғылыми зерттеулер мен эксперименттік тәжірибелер негізінде педагог-психологтар адам өмірінің балалық шағын бірнеше кезеңдерге жіктей қарастырады.

Сәбидің әлеуметтік жағдайларға байланысты даму ерекшеліктері оның әрекеттерінен, әсіресе, ойын түрлерінен танылады. Сәби жасындағы бала ойынында үлкендердің тірлігіне сырттай бейімделу, еліктей қайталау басым келетіні белгілі. Осы сипатты ойын барысында сәби адамдар арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктерінің кейбір қырларын танып қана қоймайды, белгілі бір әлеуметтік ортада өзіне жүктелер міндеттерді аңдап, соған сәйкес, көпшілік қабылдаған ереже-қағидаларды сақтай білу қажеттігін де түйсі-не бастайды. Ойын кезінде өз қатарларының талап-тілектерімен есептесуге, ортақ тәртіпті мойындауға, өз мүддесін өзгелердің мүддесімен үйлестіруге, соған орай өз орнын тани білуге дағды алады. Бұл жағдай сәби санасында жаңа түсініктердің қалыптасуына жол ашады. Сәби бойында өзіндік дербестікке ұмты-лумен қатар, өзгелердің ойымен санасу, өзгелердің сәттілік-сәтсіздіктеріне ортақтасу, ортақ мүддені мойындау секілді әлеуметтік сезімдер пайда бола бастайды.

Мектепке дейінгі ересек топ балалары үшін ең негізгі әрекет ойын екендігіне ден қойған тұста есте болар жәйт – ойын арқылы сәбилердің зейінін, қиялдау, ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамытуға аса зор мүмкіндік туатындығы. Өйткені ойын барысында балалардың зейінділігі де, ынтасы да, есте сақтауы да мейлінше жоғары

болады. Сол себепті де сөз шебері сәбилерге ойынға бейімделген шығарма ұсына отырып, олардың сөздік қорын байытуға, сөйлеу тілін дамытуға, көркемдік қиялын ұштауға бағдар жасалады [3].

Заттар мен құбылыстарды, іс-әрекеттерді жинақтай түсінуге, сөздің жинақы мағынасын қолдана білуге жол ашатын сәбилер ойыны олардың интеллектуалдық тұрғыдан дамуына үлкен әсер етеді. Ойын барысында балалар заттық-деректі ойлаудан бейнелі-образды ойлауға ауысу сияқты ойлау әрекетінің алуан түрін бастан өткереді. Әрине, ойын кезіндегі бейнелі-образды ойлау әрекетінің өзі де нақты заттарды тірек ететіні белгілі. Сондықтан да сәбилердің бейнелі-образды ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған ойын-өлеңдердің өзінде абстрактілі ұғымдар емес, бірінің орнына екіншісін алмастыра пайдалануға келетін деректі заттар мен құбылыстар немесе олардың атаулары алынуға тиісті. Бұл тұстағы негізгі міндет сәбидің нақты бір затқа тән қасиетті өз қиялында дамытып, елестете жетілдіріп әкетуіне мүмкіндік туғызу. Ал нақты нәрсені ойша дамытып, оған жаңа сипаттар дарыту арқылы жаңа дүние жасау шығармашылық тұлғаға тән қасиет болып табылатынын ескере отырып, сәбилер ойынының салмағы да айқындала түседі.

Ойын сәбилердің сөйлеу тілін жетілдіруде аса маңызды орын алады. Ал сөйлеу тілінің жетілуі ана тіліне тән сипаттарды игеруде жетекші роль иеленетіні аян. Сондай-ақ, төрт-бес жасар сәбилердің есте сақтау қабілетінің мейлінше жоғары деңгейде болатындығын педагог-психологтар ұдайы көрсетіп жүр [4]. Мәселен, ресейлік профессор, психолог А.А. Люблинская: “Возросшие возможности детей успешно используют воспитатели для дальнейшего развития их способностей, в том числе и для развития речи. Развитие речи выражается прежде всего в том, что совершенствуется понимание речи ребенком. ...Сказки, рассказы, стихи занимают все большее место в жизни детей дошкольного возраста. Речь сопровождает все виды их деятельности: наблюдение и рисование, музыкальное занятие и счет, труд и игры. ...На пятом году жизни дети понимают несложный сюжет сказки или короткого рассказа” [5, 289], - деп жазады.

Яғни, айналадағы заттар мен құбылыстардың өзін, олардың алуан қырлары мен байланыстарын тану, қабылдау барысында балалардың аса белсенділік танытатын кезеңі үш пен алты жас аралығы болып табылатындығын балалар психологиясын зерттеуші ғалымдар ұдайы ескертеді. Бұл қатарда, әсіресе, алты жасар балдырған бойында қабылдау мен ойлау әрекеттерінің негізгі белгілері қалыптасып, қиялдау қасиеті жоғары деңгейде көрініс табатындығы, сондай-ақ, зейін қою, есте сақтау әрекеттері де сапалық тұрғыдан біршама тұрақтанып үлгеретіндігі айрықша назар аудартады. Осы орайда М.И. Лисина бастаған психологтардың балдырғандар психикасына байланысты зерттеу-тәжірибелер барысында айқындаған нәтижелеріне ден қоюға болады. Олар түрлі тақырыптарда әңгімелер жүргізу барысында алты жасар балаларды қызықтыратын негізгі тақырып балдырғандардың өздеріне тікелей қатысты мәселелер екендігін айқындайды. Олардың тәжірибесіне сүйенсек, үлкендермен әңгімеде бұл тақырыпқа балдырғандардың қызығушылығы жеті жасар балалармен салыстырғанда аса басым болған [6].

Бала ересектердің жанында жүріп жақын адамдармен, құрдастарымен, қоршаған заттармен, табиғатпен қарым-қатынас жасайды, тәрбие алады, адамгершілік қасиет сапаларын қалыптастырады және қоғамның моральдық нормасын игереді. Балалардың іс-әрекеттеріне басшылық жасай жүріп, тәрбиеші олардың бойында Отанын сүю, айналадағыларға жағымды көз қараспен қарау, шамасы келгенше оларға көмектесу, кейбір іс-әрекетте белсенділік және бастамашылдық көрсету сияқты балаларға маңызды сипаттарды қалыптастырады. Балаларға берілген дұрыс

тәрбие теріс қылықтар жасамауға ықпал етеді, бала мінез-құқына теріс әсерететін дағдылар мен әдеттердің дамуына кедергі жасайды [7].

Оқу мен ойын әрекеттерін де баланы жалықтырмайтындай тартымды, мейлінше түрлендіріп ұйым-дастыру барысында тәрбиешінің алдында баланың шығармашылығын, дербестігін, ерік-жігерін шыңдау-ға бағытталған түрлі ойындарды ұйымдастырып, оны дұрыс, тиімді тәсілдермен жүргізу міндеті қойылды.

Біз педагогикалық экспериментімізді Есік қаласындағы «Әйгерім-1» мектепке дейінгі ұйым тәрбие-шілерінен «Бала тәрбиесінде санамақтың пайдасын білесіз бе?» сауалнамасынан бастадық. Себебі, халық ауыз әдебиетінің түрлерін, оны бала тәрбиесінде қолдану қағидаларын, педагог-тәрбиеші мен баланың бірлескен өзара іс-әрекет жасау жолдарын жүзеге асыратын мектепалды дайындығының білім беру үрдісі негізгі нысан деп есептелді.

«Балаларға арналған санамақ жинағы» атты нұсқаулығы бойынша ересек топ балаларына санамақты жаттату барысында, баланың қиялының дамуына, логикалық ойлау жүйесінің жетілуіне, төрт-бес жасар балалар бойында өзіндік дербестікке ұмтылумен қатар, өзгелердің ой-пікірімен санасу, ортақ мүддені мойындау секілді әлеуметтік сезімдер пайда бола бастайтындығын, оларға арналған шығармалардағы ойын элементтері жас ұрпақ бойында адамгершілік сапаларының қалыптасуына өз ықпалын тигізетінін дәлелдедік.

Мектепке дейінгі мекеме базасында бақылаушы және эксперимент ретінде екі топ қамтылды. «Балдырған» тобы бақылаушы, ал «Ақжелкен» тобы эксперименттік топ ретінде алынды. Эксперименттік топқа арнайы жұмыс жоспары жасалып вариативті уақытта халық ауыз әдебиетінің түрлері қолданылып жұмыс жүргізілді (кесте 1). Сурет 1. Тәрбиешілерден алынған сауалнама диаграммасы

Кесте 1. Халық ауыз әдебиеті арқылы мектепке дейінгі ересек балаларды адамгершілікке тәрбиелеу бағдарламасы

Апта күндері	Жұмыс түрі	Уақыты	Жауапты
Дүйсенбі	Батырлар жыры	16.10-16.40	Аметова Л.А.
Сейсенбі	Қазақ ертегілері	16.10-16.40	Аметова Л.А.
Сәрсенбі	Мақал - мәтелдер	16.10-16.40	Аметова Л.А.
Бейсенбі	Жұмбақтар, Жаңылтпаштар	16.10-16.40	Аметова Л.А.
Жұма	Тиым сөздер	16.10-16.40	Аметова Л.А.

Эксперименттен кейін мектеп жасына дейінгі ересек балаларға тән адами қасиеттердің сипаттамасы тізіліп жазылып, эксперимент қорытындысы анықталды (кесте 2).

Кесте 2. Мектепке дейінгі ересек топ балаларының адами қасиеттерінің \сипаттамасы

	Бір-біріне алғыс айту												
	Әдептілік												
	Бір-бірлерімен тез тіл табыса білу												
	Сабырлылық												
	Мейрімділік												
	Айналадағылармен қатынас жасау												
	Ересектермен қарым-қатынас орнату												
	Бір-бірінң рөлдік пікіріне арқа сүйеу												
	Бір-бірін тыңдау												
	Бір-біріне сүйіспеншілігін арттыру												
	Ересектердің ескертуімен үлкендер мен қатарластарына кішіпейілділікпен қарау.												

Біз жүргізген эксперимент нәтижесінде, халық ауыз әдебиеті балалар тәрбиесінің негізі ретінде, бесік жыры, тұсау кесу өлеңдерімен қатар, оларға аталуы үндес заттар бейнеленген суретті кітапшалар ұсыну арқылы мектепке дейінгі ересек топ балаларының танымдық әрекетін, сөздік қорын дамытуға, ана тілінің әуезділігін, әуенділігін сіңіруге мүмкіндік берді. Яғни, мектепке дейінгі ересек топ балаларының адамгершілік сапаларының дауына халық ауыз әдебиетінің маңызы зор екенін дәлелдей алдық.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.

Қирабаев С. Қазақ балалар поэзиясы // Қазақ балалар поэзиясының антологиясы.

Құрастырғандар М.Әлімбаев, Қ.Баянбаев. – Алматы: Жалын, 1977. – 460 б.

Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2018 жылғы 1 қарашада № 17669 .

Яковлева Е.Л. Возрастные особенности памяти // Развитие творческой активности школьника /Под ред. А.М.Матюшкина. – М.: Педагогика, 1991. – С. 128-131.

Люблинская А.А. Детская психология. – М.: Просвещение, 1971. – 415 с.

Лисина М.И., Шеръязданова Х.Т. Специфика восприятия и общения у дошкольников. – Алматы: Мектеп, 1989. – 80 с.

Төлєнова Ұ.Т. Балабақшадағы аралас топ балаларын ұлттық ойын арқылы адамгершілікке тәрбиелеу: пед. ғыл. канд. ... автореф: 13.00.01. – Атырау, 2002. – 25 б.

References:

1. Vygotsky L. S. pedagogical psychology. Moscow: pedagogy publ., 1991. - 480 P.

2. Kirabayev S. Kazakh children's poetry / / anthology of Kazakh children's poetry. Compiled By M. Alimbayev, K. Bayanbayev. - Almaty: Zhalyn publ., 1977. - 460 P.

3. on approval of State mandatory standards of education of all levels of Education. Order of the minister of Education and science of the Republic of Kazakhstan dated October 31, 2018 No. 604. In the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan dated November 1, 2018 No. 17669 .
4. Yakovleva E. L. age-old features of memory // development of creative activity of a schoolboy /Ed. A. M. Matyushkina. Moscow: Pedagogy Publ., 1991, Pp. 128-131.
5. Lublinskaya A. A. detskaya psych. Moscow: Prosveshchenie publ., 1971. – 415 P.
6. Lisina M. I., Sheryazdanova H. T. specificity and Society of doshkolnikov. - Almaty: School, 1989. - 80 P.
7. Tulenova U. T. moral education of children of mixed groups in kindergarten through the national game: PED. science. Kand. ... abstract: 13.00.01. - Atyrau, 2002. - 25 p.